

Bir Kitap Eleştirisi

Süha Bölükbaşı^o

Daha önce, yine, kuzey Irak hakkında bir dizi kitap yazmış olan değerli tarihçi Robert Olson'un konuyla ilgili son kitabı, Keçi ve Kasap: Irak Savaşından Sonra Irak Kürdistan'ında Milliyetçilik ve Devletin İnşası* diye tercüme edilebilir. 2005'in ikinci yarısında yayınlanmış olan bu kitabın ismi aslında Koyun ve Kasap... olmalıydı. Çünkü Olson, kitabının teorik çerçevesini koyun ve kasap özdeyişine dayandırıyor. "Koyun can derdinde, ama kasap mal" özdeyişi yani Marksist olduğunu düşünmediğim Olson, kitabında, yine de şibih bir Marksist yaklaşımla Türkiye'nin, Irak Kürtleri'nin ve diğer aktörlerin ekonomik menfaat dürtüsüyle şimdiye kadar savunageldikleri siyasetleri ter-

kettiğini iddia etmektedir. Olson'un teorisi beni pek ikna edemese de, kitap zengin olgular içerdiği için dikkate alınmalı.

Önceki kitaplarının aksine, Olson bu kitabında çok daha kısa bir döneme, son bir kaç yıla odaklanıyor. Kitap, ABD'nin 2003 Irak işgaline kadar Türkiye'nin kuzey Irak'taki siyasî/askerî örgütler olan KDP ve KYB'yi de facto siyasî varlık olarak gördüğünü, bunlarla zaman zaman işbirliğine girse de bunu zaruret nedeniyle yaptığını savunuyor. Ama 2003'le birlikte, Türkiye ve Irak Kürt liderliği arasında çıkar örtüşmesi oluştuğunu ve iki tarafın kapitalist sınıflarının tarafları arasında çıkar çatışması yerine çıkar ortaklığı olduğu konusunda hemfikir olduklarını

^o Prof. Dr. ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim görevlisi.

* Robert Olson, *The Goat and the Butcher: Nationalism and State Formation in Kurdistan-Iraq Since the Iraqi War*, Costa Mesa, California: Mazda, 2005.

iddia ediyor. Bu nedenle taraflar 2003'te işbirliğine gidiyorlar. Bu işbirliği eskiden olduğu gibi taraflarca opportunist ya da geçici bir seçenek olarak görülüyor. Aksine ekonomik menfaatlerin dayattığı bir işbirliği bu. Buna göre, bir zamanların "romantik Kürt milliyetçiliği" Kürt "hakim sınıflarının" menfaat dürtüleriyle Türkiye ile işbirliğine kurban edilmiş oluyor. Olson Türkiye'nin de bir zamanlar derin endişe ile izlediği kuzey Irak'taki özerklik olgusuna artık farklı baktığını, ekonomik çıkarlar uğruna Kürt özerkliğinin destekçisi hâline geldiğini savunuyor. Kasap ve koyun benzetmesine dönecek olursak, Olson, tarafların hâkim sınıflarının ("kasapların") ekonomik menfaat uğruna "koyunları" (Kürt milliyetçiliği) kurban ettiğini söylemek istiyor.

İnanması ne kadar zor olsa da, Olson bu teorik çerçeveden bakarak kuzey Irak'la ilgili olayları yorumluyor. Sadece yerel olaylar ve siyasetler değil, İran, Irak ve Suriye'yi içeren bir bağlamda ABD ve İsrail'in de rolleri inceleniyor. Odakların sayısı bu kadar çok olunca zaman zaman teorik çerçevenin (Kasap-Koyun) ima ettiği sonuçlarla çelişen bulgular çok net olarak ortaya çıkıyor. Yazarın ortaya çıkan çelişkileri gözönüne alıp teorik çerçeveyi yeniden biçimlendirmiş olması gerektiğini düşünüyorum. Bir örnek vermek gerekirse: Yazar bir yandan Ankara'nın kuzey Irak'taki hükümetleşme/devletleşme olgusundan ekonomik menfaatleri nedeniyle artık hoşnut olduğu gibi inanılması

zor bir sonuca varırken; kitabın diğer sayfalarında Türkiye ile ABD'nin çıkarlarının kuzey Irak'ta tamamen çatıştığını sıklıkla vurguluyor.

Ekonomik menfaat bağlamında, yazar, KDP ve KYB'nin Türkiye ile bir çeşit bağ oluşturup (gevşek bir siyasî birlik olup olmadığı belli değil), Türkiye ile birlikte AB'ye girme hedefi oluşturduklarını, eskiden var olan bağımsız Kürt devleti fikrinin artık geçerli olmadığını belirtiyor. Olson, Türkiye'de bazılarının iddia ettiği gibi, Irak Kürtlerinin başka devletlerce kuşatılmış olmaları olgusu nedeniyle Ankara'nın iyi niyetine ihtiyaçları olduğunu, aksi takdirde kurulacak bağımsız bir siyasî varlığın kısa zamanda dağılacığından dem vuruyor. Oysa Türkiye'den başka, çevrede Suriye ve İran gibi devletler var ve bu devletler böyle bir siyasî oluşuma Ankara'dan daha sıcak davranabilirler.

Yazar, kitabın farklı yerlerinde yine iki tezat fikri birlikte savunuyor. Kitapta, bir yandan, Irak Kürtlerinin Türkiye'ye ekonomik imtiyazlar (petrol arama, ticaret, inşaat, vs) tanıyarak Türkiye'yi Irak'ta Kürt özerkliğine (ve olası bağımsızlığa) olumlu bakma konumuna getirmek istemeleri vurgulanıyor. Diğer yandan, yazar kitabın başka yerlerinde Türkiye'nin Irak Kürtleriyle ekonomik işbirliğine girmesinin temelinde -Ankara'nın ekonomik bağlar kurarak -kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletini engelleme hedefi olduğunu vurguluyor. Aslında her iki önerme de doğru ola-

bilir. İki taraf da farklı nedenlerle işbirliğine gidiyor olabilir. Ama yazar tezat hedefleri olan tarafların nasıl aynı siyaseti (ekonomik işbirliği) savunabilecekleri olgusuna değinmiyor. Onun yerine, “kasap ve koyun” şablonunu yeterli görüyor. Bu şablonsa “hakim sınıfların” ekonomik menfaatleri nedeniyle iki taraf arasında çıkar birliği olduğunu öngörmektedir. Ama bizatihi yazarın sözettiği olgular bazen teorik şablona uymuyor.

Kitap çelişkili yapısına rağmen hem araştırmacılar hem de genel okuyucu kitlesi için çok sayıda olgu ve bulguları içeriyor. Türkiye’de az bilinen kuzey Irak Türkmenlerinin (özellikle Şii olanlarının) Şii Mehdi Ordusu tarafından desteklenmelerinin Türkiye ile İran yanlısı bu ordunun menfaat-

lerinin ironik örtüşmesine yol açması mesela. Yazar bu olgudan bahsetse de bunu analiz etme veya bunun teorik şablonuna ne derece uyduğunu belirtme çabasına girmiyor. Bir başka örnek de yazarın kuzey Irak’ta artan refahın güneydoğuyu olumlu yönde etkileyeceği ve bunun da bu bölgedeki ayrılıkçı hareketi zayıflatacağı önermesi. Bu iddia çok ciddi olmasına rağmen yazar sebep-sonuç ilişkisi kurup fikrini açıklama yöntemini tercih etmiyor. Bahsettiğim eksikliklere rağmen kitaptaki olgu ve bulgu zenginliği bu kitabın ciddiye alınmasını gerektiriyor. Olson’un diğer kitapları gibi bu kitabın da Türkçeye kazandırılması konuyla ilgili bilgi ve olgu eksikliği hisseden okurları mutlu edecektir.